

Vrijdag 7 juli 1916 – ochtendeditie

Een Engelse memorie over toestanden in België.

Londen, 6 juli. Het departement van buitenlandse zaken maakt een memorie openbaar, waarin de aandacht wordt gevestigd op nieuwe pogingen van de Duitse autoriteiten in België om de Belgen te dwingen tot werk, dat rechtstreeks of onrechtstreeks de vijanden van de Belgen steunt, in strijd met de Haagse Conventie.

De memorie behelst een aanhaling uit een brief, die minister Grey tot de beschermheren van het Belgische steuncomité richt over de decreten, op 14 en 15 augustus 1915 uitgevaardigd door het generale gouvernement in België. Deze decreten legden zware straffen op aan werklieden, die weigeren hun arbeid te geven aan “werken van openbaar belang” of die, hetzij openbare of particuliere onderstand genietend, weigeren het hun aangeboden werk te aanvaarden.

In deze brief schrijft Grey: Beide decreten behelzen een clause tot het uitzonderen van gevallen, waarin de weigering gegrond is op overwegingen, toegelaten door het volkenrecht, en ik twijfel er niet aan of de Duitse autoriteiten zullen beweren, dat de uitsluiting van die gevallen een genoegzame vervulling betekent van hun belofte om de Belgische bevolking niet te dwingen om te werken voor het Duitse leger. In strijd met de bepalingen der Haagse Conventie zullen zij zonder twijfel ook beweren, dat het woord “gunst” doelt op een bepaalde steun voor zekere doeleinden en geen betrekking heeft op steun door steuncomités van het nationale comité verstrekt. Ongelukkig kunnen de Duitse autoriteiten in verband met hun bekend optreden in dergelijke zaken niet verwachten, dat er enige waarde wordt gehecht aan de vertolking van zulke vage zinsneden door hun militaire rechtbanken.

Het onlangs openbaar gemaakte verslag van de Belgische commissie van onderzoek, het 19<sup>e</sup> van 6 augustus, over de dwang, door Duitse autoriteiten toegepast op spoorwegwerklieden te Luik, heeft de Duitse politiek in dergelijke zaken onthuld en op goede grond kan worden verzekerd, dat ter uitvoering van die politiek aan de steuncomités, gemeentelijke soep- en gaarkeukencomités enz. in vele gevallen is verboden steun te verlenen aan werklieden, over wiens arbeid de Duitse autoriteiten wensen te beschikken. Het is echter onnodig op dergelijke beweringen af te gaan, waar bij decreet van 15 augustus alleen al het verlenen van steun aan werklieden, die werklieden vatbaar maakt voor gevangenisstraf, op grond, dat zij vroeger werk hebben geweigerd.

Onnodig – gaat Grey's brief voort – het in bovengenoemd verslag gegeven relaas samen te vatten of stil te staan bij de maatregelen van opzettelijke uithongering, gevangenneming, verbanning en marteling, waaraan deze werklieden zijn blootgesteld. Dit is vermoedelijk het “volkenrecht”, waarvan sprake is in de Duitse decreten, waaraan de steuncomités onderworpen zijn, en dit is dan de vertolking van de Haagse conventie en van de zinsnede “dienst van het Duitse leger” in baron von der Lancken's brief aan Whitlock van 29 juli. Wanneer een Belgisch werkman, die de hoegrootheid der behoeften van het Duitse leger kent en weet hoezeer elk bedrijf in Duitsland zich reeds wijdt aan de taak om het van het nodige te voorzien, mocht weigeren te werken in bedrijven, die rechtstreeks van belang zijn voor de handhaving van dat leger, wordt hem steun onthouden en honger of gevangenschap wacht hem.

De memorie vervolgt dan: Sedert deze brief van 22 september zijn berichten ontvangen van nieuwe pogingen der Duitsers om werk te vorderen voor militaire behoeften. Al deze mededelingen worden thans bevestigd door de erkende politiek van generaal von Bissing, belichaamd in een nieuw decreet van mei 1916. Dit decreet vervangt

de decreten van augustus 1915. Het bedreigt met zwaardere straffen. Werklieden, die werk weigeren, kunnen veroordeeld worden tot gevangenisstraf van 14 dagen tot 1 jaar. Personen en gemeenten, die steun verlenen aan hen die werk weigeren, kunnen veroordeeld worden tot boeten tot 10.000 mark en gevangenisstraf tot 2 jaar.

De gehele invoering van dit decreet is feitelijk in handen gegeven van de Duitse militaire rechtbanken. Bovenal moet de aandacht echter worden gevestigd op de volgende bepaling in dit nieuwe decreet: "In plaats van tot strafvervolging over te gaan kunnen de gouverneurs en de militaire commandanten, die dezelfde functie uitoefenen, zomede de hoofden van districten, bevelen, dat weerspannige werklieden met geweld gebracht worden naar de plaatsen waar zij te werken hebben."

Het schijnt onnodig een oordeel over deze bepaling uit te spreken. Doch indien een oordeel nodig is, dan kan dit slechts kenbaar gemaakt worden door aanhaling van de volgende zinsneden uit het negentiende verslag der Belgische commissie van onderzoek, waarvan reeds in Grey's brief sprake is geweest. Ze luiden: "Nadat de werklieden hadden geweigerd op de vordering van de Duitse overheid te werken, hebben deze een poging gedaan om hen te laten verhongeren. Zij verboden de gemeentelijke autoriteiten hun steun te verlenen, hetzij in natura of in geld. Enige tijd daarna begonnen zij, ten einde hen van alle bronnen te beroven, alle staatsbeambten zowel als particuliere personen, die hen bij de verstrekking van steun aan de werklieden behulpzaam waren, in hechtenis te nemen en gevangen te houden. De werklieden werden bedreigd met het in brand steken van hun woningen en zij werden aan hun woningen door soldaten met gevelde bajonet geprest om te werken. Bij afwezigheid der werklieden, werden leden van hun gezinnen als gijzelaars meegenomen. Vrouwen en kinderen werden veelal in

arrest gesteld en er werden nog andere middelen van schrik-aanjaging toegepast.

Toen zij niet in staat waren de tegenstand der werklieden te overwinnen, besloten de Duitsers ten laatste hen te deporteren naar Duitsland. Tijdens hun overbrenging van Luik naar het interneringskamp Senne in Westfalen kregen zij onvoldoende te eten en te drinken. De Duitsers poogden blijkbaar het hun opgedragen werk (bosontginning, sloten graven in kwikmijnen) zo gevaarlijk en ongezond mogelijk te maken. De schildwachten verboden hun alle rust. Wanneer een werkmans zich oprichtte om een ogenblik te rusten, werd hij met een stok of de kolf van een geweer geslagen, zelfs met een bajonet gepord. In het algemeen was het hun verstrekte voedsel onvoldoende, slecht en ongezond. De minste fout, de geringste overtreding werd zwaar gestraft. Er waren verschillende soorten straffen, doch ze waren altijd wreed.”

Dit is slechts een geringe aanduiding van het lot, dat de werklieden wacht, die “met geweld worden gebracht naar de plaatsen waar zij te werken hebben.”

Het is vermoedelijk nutteloos om Duitse autoriteiten de onmenselijkheid van hun optreden onder het oog te brengen en de Engelse regering heeft zich er daarom toe bepaald, haar protest alleen te gronden op het feit, dat het decreet van 15 mei 1916 een nieuwe, rechtstreekse, opzettelijke inbreuk is op de afspraak van de Duitse regering met het steuncomité in België. Zij heeft plechtig beloofd, zich te onthouden van alle inmenging in het ondersteuningswerk en hen die deze steun besteden vrij en onbelemmerd te laten. Desniettemin zijn de Duitsers door hun decreten en de daarop gegronde onderdrukkingsmaatregelen, die in alle delen van België worden toegepast, niet alleen oorzaak, dat de bevolking van België uitsluitend door de bemoeiing van de

bondgenoten en de liefdadigheid der Verenigde Statengevoed wordt en van de hongerdood gered, doch zij trachten tevens gedaan te krijgen, dat de Belgen door de hun aldus verleende steun in staat worden gesteld te werken voor hun vijanden en door hun eigen werk het werk van het herstel van de vrijheid en onafhankelijkheid van hun land vertragen.

Het Belgische communiqué van woensdagavond, dat wij in Engelse bladen aantreffen, luidt:

Er hebben levendige artilleriegevechten plaatsgevonden op verschillende punten van het Belgische front.

Onze batterijen van alle kalibers hebben vandaag met goed gevolg het stelselmatig verdelgingsvuur van de Duitse verdedigingswerken in het gebeid van Diksmuide hervat. In de loop van de middag werden bij Diksmuide handgranaatgevechten geleverd. Verwoede geschutstrijd bij Steenstrate.

Vrijdag 7 juli 1916 – avondeditie

In Vlaanderen.

Bezienswaardigheden.

Berlijn, 30 juni.

Het Vlaamse land is verstard onder de oorlog. Waar is de zachte melancholie gebleven van het “dode Brugge”? Hard ligt de verstijving over de oude stad, een koud, nuchter licht toont ons het geraamde van de oude beking. Uit de kathedralen is de atmosfeer der eeuwen geweken, en tussen bogen hangt de dorre lucht en klinken de echolozen geluiden van een periode van tijdelijk bestuur. Het oude

Brugge ademt niet, het ligt ineengezonken voor ons gevoel. De sarcofaag van Karel de Stoute wekt geen gedachten meer van brandende fantasieën van glorie, maar zij is klein geworden in de atmosfeer van de bezette stad, als het graf van een mild en vroom kerkvoogd uit vroegere eeuwen. Memling heeft in zijn eigen Brugge nu de museumtoon gekregen, en het licht valt op de schilderijen langs witte matrassen, die bij vliegeraanvallen de kostbare kunstwerken tegen vernieling moeten beschermen. O, verzorgd is alles goed in Vlaanderen, maar het land en zijn oude steden vegeteren slechts onder deze zorg, en alles heeft zijn warmte verloren.

Gent is anders; Gent heeft ook zijn banaal aanzienlijke, nieuwe wijken en zijn drukke moderniteit, die volstrekt niet gestorven zijn. Het moderne is niet zo gevoelig voor deze subtiele stoornissen. In Gent hebben wij dingen gezien, die ons juist in deze tijd kunnen boeien; in de gebouwen van de wereldtentoonstelling is een hospitaal van fantastische afmetingen ingericht voor lichtgewonden en minder ernstige zieken. In de met Leopoldijnse smaak voor kolossale afmetingen opgetrokken gebouwen heeft de veroveraar daar het werk voortgezet, dat het Belgische Rode Kruis begonnen was; benevens zijn neiging tot het voorbeeldige, nette, aangenaam uitzierende, heeft hij fantasieën van getal en afmetingen botgevierd. 52.000 lichte patiënten, 17.000 gevallen van tand- en 25.000 gevallen van oogziekte zijn daar reeds behandeld. In de reusachtige, met glas overdekte hoofdzal bewoogt zich een menigte zich verpozende soldaten, als op de promenade van een grote stad. Alles is hier in afmetingen, die wij zelfs in het bijna 20 maal zo grote, eveneens het massale zoekende Berlijn, nog niet kenden; een zijvertrek is kerk- en concertzaal geworden en biedt plaats voor 5000 à 6000 mensen. Naar verhouding zijn toneelzaal, Sanderinrichting, knutselafdeling enz.; alles is licht en vrolijk, en de soldaten, die hier verpleegd zijn,

zullen stellig aangenamer herinnering aan de Gentse tentoonstelling bewaren, dan zo menigeen die er eens financieel bij betrokken was.

Wij bezoeken in de nabijheid van de stad ook een kleine fabriek, waar wij velerlei technische finesses voor de stellingoorlog leren kennen. Daar maakt men mijnen en mijnenwerpers, daar herstelt men machinegeweren en slingerwerktuigen voor handgranaten en verbetert ze naar de kleine maar gewichtige praktische eisen, die eerst lange ervaring in het front heeft geleerd. Meer dan een jaar geleden heb ik gezien, hoe op de wachtposten in het front de geweren in een bepaalde stand tussen hout werden vastgeschroefd, waardoor het schot telkens als bij geschut, kon worden verbeterd. Nu zie ik de volmaking van dit primitieve hulpmiddel. Aardig, ingenieus kunstwerk is het nog, een trots der fabriek, maar te omslachtig in verhouding tot het nut, om op grote schaal te worden ingevoerd. Door dergelijke primitieve proefmontage is echter toch maar de middeleeuwse vorm van mortier verrezen als mijnwerper, en staat de oude katapult weer in nieuwe gedaante aan het front.

Ook Gent is thans waarlijk niet de stad van de graven van Vlaanderen of van Keizer Karel V. Maar zij is niet verstijfd in kleurloze verstening. Zij bergt oorlogsleven en bedrijvigheid. We bezoeken de "Passzentrale" waar verlofbewijzen voor reizen buiten de stad worden uitgereikt, en waar het steeds stampvol mensen is. Er is een speciale afdeling voor passen naar Nederland, maar deze is op het ogenblik in oorzakelijk verband, eveneens gesloten als onze grenzen. Wij bezoeken het postkantoor, waar bij iedere brief wordt nagezien, of de verzending ervan wel dringend noodzakelijk is. Er vindt geen postbezorging plaats hier in het etappegebied, al wie iets te schrijven heeft, moet het zelf op het hoofdkantoor afgeven. Alleen zakenbrieven en –telegrammen zijn toegelaten, of mededelingen over gewichtige familiegebeurtenissen. Een groot aantal in het Frans

en Vlaams geëxamineerde militaire censoren houden het oog op alle correspondentie.

We bezoeken ook een Belgische kazerne, die nu met Duitse troepen is bezet. Ik maak daarvan melding, omdat tot eer van de Duitse soldaat moet worden gezegd, dat hij de openbare gebouwen in het vijandelijk land zorgvuldig ontziet, en zo zindelijk bewoont, alsof het zijn eigen woningen waren. In de grote zaal der gezworenen te Brussel, zijn sedert jaar en dag troepen ingekwartierd. Vloer, lambrisering en zelfs de leren kussens der banken zijn nog vlekkeloos. Als de zaal morgen wordt ontruimd, zou men bij haar uiterlijk niet licht op de gedachte komen, dat daar zo lang vijanden hebben gehuisd.

Het was een eigenaardig mengsel van toeristenreis en oorlogstocht, ons verblijf in België. Wat hebben wij al steden, musea, badplaatsen gezien. We hebben Brussel bestudeerd tot wij ontdekt hadden, dat het stoffelijk leven er in ieder geval nog aangenamer, afwisselender en ook goedkoper was dan te Berlijn. De goede Brusselse restaurants deden hun oude reputatie volstrekt nog geen oneer aan, wat men hier te Berlijn van de meeste inrichtingen waarlijk niet meer kon beweren.

Tot de gebouwen, die wij hebben bezocht, behoorde het koninklijk paleis te Oostende. Dat toonde men ons echter blijkbaar minder in onze eigenschap van belangstellende toeristen, dan wel om ons te overtuigen, dat het gebouw door de veroveraars niet werd gebruikt, en dat het ook nog goed in orde was.

Desniettemin, toen wij liepen door de eindeloze reeksen van vertrekken, waranden en gangen van het zeer uitgestrekte paleis, heb ik toch een paar dingen opgemerkt, die ik hier nog wil vertellen.



Wij vonden ergens een groot schoolbord, waarop blijkbaar de onderwijzer van de kinderen van de koning nog op een van de laatste dagen van de vrede zijn leerlingen aanschouwelijk onderricht had verstrekt. Zij zouden een uitstapje maken, per spoor, schip, tram en rijtuig. Richting, wegen, middelen van vervoer stonden op het bord geschetst, met beschrijving erbij, steeds in twee talen. Slechts wat de kinderen moesten meenemen, kompas, horloge, kijker, enz. was alleen in het Frans opgesomd. Allerlei andere dingen stonden nog op het bord opgetekend, altijd met de naam in het Frans en het Nederlands er onder. Alleen in het Nederlands stonden twee spreuken aan het bord, als leuzen bij het onderwijs: "Spreek altijd de waarheid" en "Oortjes open, mondje toe".

Dit intieme kijkje in de nationale opvoeding van de Belgische koningskinderen leek mij te aardig, en voor onze Nederlandse gevoelens ook te aangenaam aandoende, om ervan te zwijgen.

Na een lange wandeling kwamen wij echter in een afgelegen, en, naar het scheen, reeds geruime tijd ongebruikte vleugel van het paleis, waar onze indrukken minder idyllisch waren. Hier kwam ons onmiddellijk de naam van een vroegere koning van België op de lippen ... Aan hem herinnerde de verfijnd luxueuse, als zwembassin ingerichte koepelkamer, waarin nu wel een parketvloer was gelegd, maar die nog zijn vroeger doel onmiskenbaar verraadde. Aan zijn grillige liefhebberijen werden wij nog herinnerd in het laatste vertrek dat wij in het paleis bezochten, een vertrek, dat onmiddellijke toegang had van buiten. Het was ingericht als bibliotheekkamer, en zou een bijzondere werkkamer geweest zijn van de overleden vorst. In de muur ingebouwd was een zeer grote, gesloten boekenkast van eikenhout. Opende men de deuren, dan zag men geen boeken voor zich, maar slechts een groot handvat in de wand. Trok men aan deze greep, dan kwam er uit de kast een ledikant tevoorschijn van reusachtige afmetingen met heerlijke, kostbare matrassen. Tegen de

muur stond een cilinderbureau, dat bij opening de complete uitrusting van een wastafel bleek te bevatten. Het eigenaardigste voorwerp in dit bedrieglijk vertrek was echter een aardig, los boekenkastje, zoals men dat vaak bij de hand heeft naast de schrijftafel. In smakelijke, stemmig groene, leren bandjes stonden daar de verzamelde werken der Franse klassieken, Pascal, Corneille, Montesquieu, Buffon, Rousseau, Diderot, Balzac. Toen ik de titels eens nader bekeek, zag ik echter, dat die boekenruggen slechts een kunstig nagemaakte coulisse waren, die een schuifdeurtje vormden. Het boekenrekje, met zijn nog aanwezige inhoud, was niets anders dan een compleet nachtkastje ...

De schim van koning Leopold glimlacht misschien vergevend bij mijn indiscretie ...

Verordeningen.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Alweer nieuwe verordeningen! Verboden werd het verwerken van fruit en uit vruchten gewonnen voortbrengselen in stokerijen. Bevolen werd op 10 juli opneming te doen van alle voorraden zeep. Een reeds bestaande verordening op het houden van duiven werd door een nieuwe, zeer uitgebreide vervangen.

In het etappegebied, waar zoals men weet het moratorium niet is opgeheven, werd dit bij order van de opperbevelhebber tot 30 september verlengd.

Met ingang van 15 juli wordt de laagste prijs voor brood op 45 centiem per kilo gesteld, dat is één centiem minder dan voor de periode 1 juni tot 15 juli.

Het opstapelen van kalfsvlees in ijskamers is verboden. Het kalfsvlees, dat reeds in zulke plaatsen bewaard ligt, moet er weer uitgenomen en voor 15 juli 1916 in de handel gebracht worden.

Het tarief der invoerrechten is gewijzigd; sedert 1 juli zijn daaraan toegevoegd: sigaretten, waarop 50 percent der waarde betaald moet worden, en champagne, vrij van invoerrecht, maar wanneer de invoer op fles geschiedt, wordt er een accijnsrecht van 150 frank per hectoliter geheven. In het gebied van Maubeuge moet bij het invoeren van brandewijn betaald worden: voor allerlei likeuren en zogenaamde “aperitieven” 330 frank per hectoliter, ongeacht het alcoholgehalte, en voor andere brandewijn: in vaten 310 F per hectoliter zuivere alcohol, in ander vaatwerk 310 frank, onverschillig het gehalte aan alcohol.